

Varga Attila⁵ – Ágoston Csilla⁶ – Buvár Ágnes⁷ – Szabó Ábel Zoltán⁸ – Düll Andrea¹⁹

Környezetvédő cselekedetek és ezek gátló tényezői a magyar felnőtt lakosság körében

Az ELTE PPK Ember-Környezet Tranzakció Intézetének vezetésével 2022 tavaszán reprezentatív felmérés készült a magyar lakosság által végzett környezetvédő cselekedetéről. A felmérés feltárta a hétköznapi életben megvalósítható környezetvédő cselekedetek gyakoriságát, vizsgálta, hogy az emberek mely területeken tervezik környezetvédőbbé tenni életvitelüket a közeljövőben, valamint mely területen tartják könnyűnek, illetve nehéznek életvitelük környezetvédőbbé tételét. Mindemellett a vizsgálat célját képezte annak meghatározása is, hogy milyen gátló tényezőket érzékelnek a magyar felnőttek életvitelük környezetvédőbbé tételével kapcsolatban. Az eredmények legfontosabb üzenete, hogy a környezetvédelem szándéka a magyar lakosság elsősorú többségének a gondolkodásban jelen van, de az emberek különböző területeken különböző mértékben nyitottak a környezeti szempontokból kedvező változásokra.

*Kulcsszavak: környezetvédő cselekedetek, környezetvédő szándékok, a tétlenség sárkányai
JEL-kód: C83, D10, Q20, Q40, Q50, Q53,*

Pro-environmental behaviors and their barriers among the Hungarian adult population

In the spring of 2022, the Institute for People-Environment Transaction at ELTE PPK conducted a representative survey on the pro-environmental behaviours of the Hungarian population. The survey explored the frequency of different pro-environmental behaviours that can be applied in everyday life, the areas in which people plan to make their lifestyles more environmentally friendly in the near future, and the areas in which they consider it easy or difficult to make their lifestyles more environmentally friendly. In addition, the study also sought to identify the perceived barriers that Hungarian adults face in relation to greening their lifestyles. The key message from the results is that the intention to protect the environment is overwhelmingly evident among the Hungarian population, but people are open to positive environmental changes in different areas and to varying degrees.

*Keywords: environmental actions, environmental intentions, dragons of inaction
JEL code: C83, D10, Q20, Q40, Q50, Q53,*

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2024.3>

Bevezetés

Az egyéni cselekvések nagymértékben hozzájárulhatnak a globális fenntarthatósági problémák kezeléséhez. Az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testületének¹⁰ becslése szerint az egyéni cselekvések változtatásával világszinten akár 40-70 százalékkal mérsékelhető az üvegházhatású gázok kibocsátása a 2050-es évekre, ami a mára már meghatározó európai területfejlesztési paradigmává váló (Benedek 2021) fenntartható fejlődés elengedhetetlen eleme. Ennek megfelelően az utóbbi években egyre nagyobb tudományos érdeklődés mutatkozik mind az egyének környezetvédő cselekedetei, mind az ezeket serkentő és gátló tényezők vizsgálata iránt. Egyaránt fontos feltárni azt, hogy az emberek jelenleg milyen környezetvédő

⁵ PhD, egyetemi docens, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Ember-Környezet Tranzakció Intézet

⁶ PhD, egyetemi adjunktus, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Ember-Környezet Tranzakció Intézet

⁷ PhD, egyetemi adjunktus, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Ember-Környezet Tranzakció Intézet

⁸ MA pszichológia szakos hallgató, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet

⁹ DSc egyetemi tanár, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Ember-Környezet Tranzakció Intézet és

BME GTK Szociológia és Kommunikáció Tanszék

¹⁰ <https://www.ipcc.ch/2022/04/04/ipcc-ar6-wgiii-pressrelease/>

cselekedeteket végeznek, és azt is, hogy milyen tényezők akadályozzák, illetve segítik elő ezek megvalósulását, vagy a környezetvédő cselekedetek körének bővülését.

Kutatásunk célja az volt, hogy átfogó képek kapjunk a magyar felnőtt lakosság által végzett környezetvédő cselekedetekről és ezek hátráltató és támogató tényezőiről. A teljes lakosság szintjén történő változáshoz első körben elengedhetetlenül fontos megismerni egy-egy viselkedés elterjedtségét, ennek ellenére viszonylag kevés az olyan kutatás, amely a lakosság minden demográfiai szegmensét lefedő mintából származó információkat mutat be. Egy kanadai háztartásokban végzett kutatás szerint a leggyakoribb környezetvédő viselkedés a komposztálás (84%), míg például az elektronikai hulladék újrahasznosítása jóval kevésbé elterjedt (45%), de régiós különbségek is megfigyelhetők a különböző viselkedések elterjedtségében (Lee és Khan, 2020). Egy, az ír és észak-ír lakosságra kiterjedő nagy mintás kutatásban, a leggyakoribb rendszeres környezetvédő viselkedés az újrahasználatos termékek vásárlása (52%) és az energiatakarékosság (45%) volt, míg a legkevésbé gyakori a dolgok megjavíttatása (20%) (Lavelle, Rau - Fahy, 2015). Magyarországon korábbi reprezentatív kutatásban azt találták, hogy a magyar lakosság a cselekedeteinek nagy része esetén nem veszi figyelembe a cselekedet környezeti következményeit (Nagy 207). Ugyanakkor egy újabb nagymintás longitudinális vizsgálat, igaz, hogy csak egy részterületen, a fenntartható divattal kapcsolatos szokásokkal kapcsolatban, de javulásáról számol be. (Szilágyi-Csüllög, Dancsik és Kiss 2021)

A jelenleg végzett környezetvédő cselekedeteket a leggyakrabban előforduló háztartásbeli környezetvédő lehetőségekkel kapcsolatos kérdésekkel vizsgáltuk. A kérdések közé bekerültek olyan, korábbi kutatásokban már vizsgált dimenziók, mint az otthon végzett viselkedések, a közlekedés és a vásárlással kapcsolatos viselkedések (Lynn, 2014). A környezetvédő cselekedetek vizsgálatára használt saját kérdéseink megfogalmazása során kiindulópontként figyelembe vettük korábbi, hasonló témakörben végzett kutatások során használt mérőeszközöket. (Brick & Lewis, 2014; Mónus, 2020; Urien & Kilbourne, 2010) A környezetvédő cselekedetek egyik fő meghatározói az ezekkel kapcsolatos szándékok, amint ezt egy 56 korábbi kutatás eredményeit összegző metaanalízis is alátámasztotta (Klöckner 2013). Ugyanakkor a területen végzett kutatások újabb áttekintése megállapította, hogy a szándékok és viselkedések összefüggésének természetének részleteiről még kevés információ áll a rendelkezésünkre (Kothe et al. 2019) Ezért a jelenleg végzett környezetvédő cselekedetek vizsgálata mellett fontosnak tartottuk azt is felmérni, hogy az emberek mely területeken szándékoznak környezettudatosabbá tenni az életüket az elkövetkező egy évben, illetve mely területeken tartják könnyűnek, illetve nehéznek életmódjuk zöldítését.

A környezetvédő cselekedetek gátló pszichológia tényezők meghatározása során a szakirodalomban leggyakrabban használt rendszerből Gifford „tétlenség sárkányai” (Gifford 2011). indultunk ki. A gátló tényezők komplex rendszerén belül Gifford munkatársaival öt empirikusan is elkülöníthető faktort tárt fel (Lacroix, Gifford - Chen, 2019). Az öt faktor a következő: 1. a környezetvédelmi céloknak ellentmondó egyéb célok, 2. a környezetvédelemmel kapcsolatos lelkiismeret-furdalás kezelésére látszólag alkalmaz jelképes cselekvések, 3. A környezetvédelmi lehetőségekkel kapcsolatos tudáshiány, 4. az a meggyőződés, hogy nincs szükség az életmódunk megváltoztatására a környezetvédelem érdekében, 5. más emberektől érkező, a környezetvédő cselekedeteket gátló impulzusok, vagyis személyközi kapcsolatok. Ennek az öt faktornak megjelenését vizsgáltuk a magyar lakosság körében.

A kutatás megvalósulását az European Climate Foundation támogatta.

Módszertan

A bevezetőben megfogalmazott kérdések megválaszolása érdekében 2022 tavaszán életkorra, nemre iskolai végzettségre és lakóhely szerinti regionális eloszlásra reprezentatív 1000 fős felnőtt lakosság mintán végeztünk on-line kérdőíves felmérést. A súlyozott adatok feldolgozása

az SPSS 28.0 és Jamovi 2.2.5 programokkal történt. A minta alapjellemezőit az 1. táblázat mutatja be.

1.táblázat: A minta nem, kor, település, végzettség és régió szerinti megoszlása (N=1000)
Distribution of the sample by gender, age, municipality, education and region (N=1000)

Nemek	Gyakoriság (N)	Százalék (%)	Életkor	Gyakoriság (N)	Százalék (%)
Nő	530	53	18-34 éves	250	25
Férfi	470	47	35-45 éves	210	21
			46-55 éves	160	16
			56-65 éves	171	17
			65 év feletti	210	21
Iskolázottság	Gyakoriság (N)	Százalék (%)	Lakóhely	Gyakoriság (N)	Százalék (%)
max. 8 általános	240	24	Budapest	180	18
középfokú érettségi nélkül	220	22	Megyeszékhely	170	17
érettségi	330	33	Város	350	35
diploma (egyetem, főiskola)	210	21	Község	300	30
Régió	Gyakoriság (N)	Százalék (%)			
Közép-Magyarország	320	32			
Észak-Magyarország	120	12			
Észak-Alföld	140	14			
Dél-Alföld	120	12			
Nyugat-Dunántúl	100	10			
Közép-Dunántúl	110	11			
Dél-Dunántúl	90	9			

Forrás: Saját szerkesztés

Eredmények

Környezetvédő cselekedetek

A környezetvédő cselekedetek vizsgálata érdekében olyan hétköznapi cselekedetokről kérdeztük a válaszadókat, melyek végzése során mindenkinek lehetősége van inkább környezetvédő és kevésbé környezetvédő megoldásokat választani. Az eredményeket a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat: A magyar lakosság által végzett környezetvédő cselekedetek, gyakoriságuk szerinti sorrendben (N=1000)

Pro-environmental behaviors of the Hungarian population, in order of frequency (N=1000)

	Min.	Max.	Átlag	Szórás
Amikor élelmiszerboltba megy, milyen gyakran visz magával otthonról szatyrot, hogy azt újra használva vásároljon be?	1	5	4,33	1,05
Amikor otthon van, milyen gyakran válogatja a szemetet a szelektív gyűjtőbe?	1	5	3,95	1,34
Milyen gyakran próbálja csökkenteni az áramfogyasztását?	1	5	3,71	1,01
Milyen gyakran próbálja csökkenteni a vízfogyasztását például zuhanyozáskor, ruhák, edények tisztításakor, növények öntözésénél vagy egyéb használatkor?	1	5	3,64	1,06

	Min.	Max.	Átlag	Szórás
Amikor nyilvános helyen van, milyen gyakran válogatja a szemetet a szelektív gyűjtőbe?	1	5	3,48	1,29
Általában mindentől újat veszek, ha elszakad vagy elromlik, mivel manapság ezeket legtöbbször nem éri meg megjavíttatni vagy megjavíttatni.	1	5	3,35	1,12
Mennyire törekszik arra, hogy helyi élelmiszereket fogyasszon?	1	5	3,13	0,96
Mennyire törekszik arra, hogy ne vásároljon olyan termékeket, amelyeket súlyosan környezetszennyező cégek állítottak elő?	1	5	3,09	1,025
Milyen gyakran eszik húst?	1	5	2,94	0,76
Milyen gyakran komposztálja vagy hasznosítja újra más módon (pl. állatoknak adás) az ételmaradékot?	1	5	2,94	1,606
Milyen gyakran fogyaszt tejtermékeket, tojással készült ételeket (például tejet, sajtot, tojást, joghurtot)?	1	5	2,78	0,72
Milyen arányban hord saját magának újonnan vásárolt, illetve használt ruhákat?	1	5	2,67	1,20

Forrás: Saját számítás

Megjegyzés: Minden cselekedet esetében az adatok úgy kerültek kódolásra, hogy 5-fokozatú Likert skálán az 1-es érték jelentette legkevésbé és az 5-ös értéke a leginkább környezetvédő lehetőséget.

A táblázatból kiolvasható öröndetes eredmény, hogy a vizsgált környezetvédő cselekedetek kétharmadának átlagos gyakorisága a középértéket jelentő hármastól felett van. A gyakrabban végzett környezetvédő cselekedetek között találjuk a szelektív hulladékgyűjtés különböző formáit, a hulladékmegelőzés legegyszerűbb lehetőségeit és a takarékoság különböző területeit. Nagyon tanulságos ugyanakkor, hogy az étkezéssel kapcsolatos lehetőségek mindegyike a ritkábban végzett környezetvédő cselekedetek közé került. Az étkezéssel kapcsolatos kérdésköröknél csak a ruházkodással kapcsolatban választanak ritkábban környezetvédő megoldásokat a magyar felnőttek. Az adatok alapján úgy tűnik, több olyan területe van az életnek, ahol a magyar lakosság már felismerte saját szerepét a környezetvédelmi célok elérésével kapcsolatban és próbálja is környezetvédő módon élni a mindennapjait, de az étkezés és a ruházkodás területén sokszor még egyéb motivációk és körülmények eltérítik az embereket a környezetvédő lehetőségek választásától.

A fenti hétköznapi cselekedeteken kívül a közlekedéssel kapcsolatban külön kérdéskörrel mértük fel az autózás és a különféle környezetbarát közlekedési módok használatának gyakoriságát. Az eredményeket a 3. táblázat mutatja be.

3. táblázat: A magyar lakosság által használt közlekedési módok gyakorisága különböző úticélok szerint (%)

Frequency of transport modes used by the Hungarian population by different destinations (%)

	Bevásárlás	Munkába járás	Rokonok vagy barátok meglátogatása	Szabadidős cél a lakóhely környékén
Autó/motor	51,8	27,2	55,5	28,3
Tömegközlekedés	13,9	24,0	25,4	10,5
Kerékpár	13,2	7,8	6,9	19,2
Gyalog	19,3	6,5	8,1	30,8
Nem jellemző rám ez a tevékenység	1,8	34,4	4,1	11,2

Forrás: Saját számítás

A táblázatból leolvasható legérdekesebb eredmények, hogy a rokonok és barátok meglátogatása igényel a legtöbb embernél nem környezettudatos közlekedési megoldást, míg a közeli szabadidős célok felkeresése esetében fordulnak elő a leggyakrabban környezetbarát megoldások. Ezek az adatok arra utalnak, hogy a közlekedési módok közötti döntés soktényezős folyamat, amiben bizonyos helyzetekben már megjelennek a környezettudatosság szempontjai is, de leginkább akkor, ha ezt semmilyen más tényező (pl. távolság) nem írja felül.

Változtatási szándékok a környezetvédő cselekedetekkel kapcsolatban

A fenntartható társadalmi működésmódok elérése egy hosszú távú változási folyamat eredményeképpen érhető el, amelyhez a társadalom minden csoportja hozzá tud járulni. Ezért kíváncsiak voltunk, arra, hogy a magyar lakosságnak rövid távon milyen mértékben áll szándékában a jelenleginél környezetvédőbbé tenni az életmódját. A 4. táblázatban mutatjuk be, hogy a lakosság mekkora része tervezi a következő egy évben a különböző területeken környezetvédőbbé tenni az életvitelét.

4. táblázat: A következő egy évben tervezett változtatások a környezetvédelem érdekében
Planned changes in the next one year for environmental protection

Szándék	N	%
energiatakarékosság (kevesebb áram, víz, gáz használata)	674	67,4
kevesebb hulladék termelése	612	61,2
dolgok megjavítása/megjavíttatása	540	54,0
vásárláskor a környezetbarát termék előnyben részesítése	429	42,9
környezetbarátabb közlekedés	317	31,7
környezetbarátabb ruházkodás	213	21,3
kevesebb állati eredetű táplálék fogyasztása	203	20,3
semmi	52	5,2

Forrás: Saját számítás

Megjegyzés: A kérdés szövege így hangzott: Mit tervez változtatni az életén a következő 1 évben, hogy környezettudatosabban éljen? Többet is bejelölhet!

Az eredmények közül a legörvendetesebb, hogy a magyar felnőtt lakosságnak mindössze a 5,2%-a nem tervezi semmilyen területen környezettudatosabbá tenni az életét. Ez az eredmény azért különösen fontos, mert azt mutatja, hogy gyakorlatilag minden magyar felnőtt belátja, hogy saját tevékenységével is képes hozzájárulni a környezetszennyezés csökkentésére és már rövid távon is tervezi, hogy az életének legalább egy területén csökkenti a környezetszennyezése mértékét. Az eredmények értelmezésekor ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy ebben a vizsgálatban a környezetszennyezés csökkentési lehetőségeire koncentráltunk, és a vizsgálat során arra nem kérdeztünk rá, hogy mely területeken tervezik az emberek növelni környezetszennyező tevékenységüket (pl. nagyobb házba költözni, többet járni autókkal). Ezért eredményeink nem értelmezhetők úgy, hogy a magyar lakosság összességében csökkenteni fogja a környezet szennyezését, csak abban lehetünk biztosak, hogy a környezetszennyezés csökkentésére való szándék erőteljesen jelen van a közgondolkodásban. Eredményeinkből azt sem tudjuk pontosan milyen motivációból tervez valaki változtatni nem biztos, hogy minden környezeti szempontból előnyös változtatás mögött környezeti motiváció áll, állhat pl. pusztán gazdasági is (pl. takarékoság).

Tanulságos a választott lehetőségek sorrendje is. Látható, hogy a listát toronymagasan vezeti a többi lehetőségnél jóval gyakoribb előfordulással az energiatakarékosság (kevesebb áram, gáz, víz) használata. Ez az eredmény egyfelelő örvendetes, másfelől könnyen magyarázható. Örvendetes, mert az áram-, víz-, gázfogyasztás csökkentése azonnal és közvetlen módon

csökkentik a környezetszennyezést¹¹. Ugyanakkor érthető is takarékoság első helye, hiszen a takarékoság esetében szerencsés módon egybevág több célunk is: a környezet óvásával egyben pénztárcánkat is kíméljük. Ezzel magyarázható, hogy a képzeletbeli dobogó második és harmadik fokán is olyan lehetőségeket találunk (hulladékcsökkentés, javítás) melyek kis körültekintéssel egyszerre lehetne környezet és pénztárcakímélőek. A dobogóról jelentős hátránnyal lemaradva következik a környezetbarátabb termékek vásárlása, melyekről ma még általában nem az olcsóság jut az emberek eszébe, hanem éppen környezetbarát mivoltuk miatt sokszor drágábban próbálják ezeket értékesíteni. Ugyanakkor az ötödik helyre befutó környezetbarátabb közlekedés esete mutatja, hogy nem csak gazdasági tényezők állnak a környezetszennyezés csökkentő lehetőségek választása mögött, hiszen a közlekedés esetében is a leginkább környezetbarát módszer (gyaloglás) lenne egyben a legolcsóbb is. Mégis a mintában a munkába járó válaszadók kevesebb, mint egynegyed jár gyalog vagy kerékpárral dolgozni, valószínűsíthetően azért, mert munkahelye a lakhelyétől a gyalog vagy kerékpárral könnyedén megtehető távolságnál messzebb található. Ez a példa mutatja, hogy olyan társadalmi mintázatok, mint a városok szerkezete is alapvetően befolyásolja az emberek környezetszennyező tevékenységének mértékét.

A lista utolsó helyén holtversenyben a környezetbarátabb ruházkodás és a kevesebb állati eredetű táplálék fogyasztása áll. Jó hír, hogy még ezeken a legkevésbé választott területeken is a magyar lakosság nagyjából egyötöde tervezi környezetkímélőbbé tenni az életét. Ugyanakkor e két tevékenység utolsó helye több szempontból is érthető. Mindkét tevékenységet egészen a közelmúltig nem volt a környezetszennyezéssel kapcsolatos gondolkodás homlokterében, és mindkét területet eddig alapvetően a környezetvédelemtől teljesen eltérő, erőteljesen értékvézelt, nagy motiváló erővel bíró egyéb társadalmi folyamatok (a divat, illetve az étkezési hagyományok) befolyásoltak. Ráadásul mindkét területen viszonylag nehéz a jelenleginél minden kétséget kizáróan környezettudatosabb alternatívákat találni.

Környezetvédő cselekedetek szubjektív nehézsége

A vizsgálat keretében az előzőekben bemutatott hétféle cselekvéstípussal kapcsolatban felmértük azt is, hogy ezek közül melyeket könnyebb, illetve nehezebb a megkérdezettek számára megvalósítani. Arra kértük a vizsgálati személyeket, hogy tegyék a megvalósítás nehézsége szerinti sorrendbe a cselekedeteket. Az eredményeket az 5. táblázat mutatja be.

5. táblázat: A különböző környezettudatos cselekedetek rangsorolása nehézségük szerint (N=1000, 1=legkönnyebb, 7=legnehezebb)

Ranking of different environmental actions by difficulty (N=1000, 1=easiest, 7=hardest)

	Min	Max.	Átlag	Szórás
energiatakarékosság (kevesebb áram, víz, gáz használata)	1	7	3,37	1,72
kevesebb hulladék termelése	1	7	3,70	1,69
dolgok megjavítása/megjavíttatása	1	7	3,84	2,28
környezetbarátabb ruházkodás	1	7	4,10	1,84
környezetbarátabb közlekedés	1	7	4,12	2,07
vásárláskor a környezetbarát termék előnyben részesítése	1	7	4,22	1,83
kevesebb állati eredetű táplálék fogyasztása	1	7	4,66	2,23

Forrás: Saját számítás

¹¹ Még a legkörnyezettudatosabban, megújuló energiaforrásból előállított elektromos energia előállításakor igénybe vesszük a természetet okozunk valamennyi környezetszennyezést, ha sokszor lényegesen kevesebbet is mint fosszilis energia felhasználásával.

A táblázatból jól látható, hogy mind a lista elején, mind a végén egy-egy cselekedet emelkedik ki jelentősen a mezőnyből. Minden egyéb környezetvédő cselekedetnél könnyebben megvalósítható tartják a magyar felnőttek az energiatakarékosságot. Valószínűsíthető, hogy ezért terveznek leginkább ezen a területen változásokat a válaszadók, ahogy ezt az előző kérdésnél láthattuk. Ezt a cselekedet két, az anyagtakarékosságot képviselő cselekedet követi (szelektív hulladékgyűjtés és dolgok megjavítása). Érdemes figyelni rá, hogy csak ez a három takarékosági cselekedet ért el a 7-fokú Likert skálán közepes értéknek számító 4-es értéknél alacsonyabb pontszámot. Ezeket a cselekedeteket tartják tehát inkább könnyebbnek a magyar felnőttek. Az összes többi környezetvédelmi cselekedetet inkább nehezebbnek tartják. A válaszok itt is teljes összhangban vannak az előző kérdésre adott válaszokkal, hiszen ezen a területen terveznek a legkevésbé változtatni a válaszadók a következő egy évben.

A környezetvédő cselekedetek gátló tényezői a magyar közgondolkodásban.

A vizsgálat során felmértük, hogy a környezetszennyezést csökkentését akadályozó tényezők, vagyis a tétlenség sárkányai mennyire vannak jelen az emberek gondolkodásában. A vizsgálat során arra kértük az vizsgálati személyeket, hogy az előző kérdésben legnehezebben megvalósíthatóként kiválasztott cselekedettel kapcsolatban töltsék ki Gifford és munkatársai által kifejlesztett „A tétlenség sárkányai” kérdőívet (1. melléklet), mely 24 kérdés segítségével 5 faktor mentén méri fel a környezetszennyezést csökkentő viselkedésváltozások akadályait (Lacroix, Gifford, & Chen, 2019). Az eredményeket az alábbi táblázat mutatja be. A bemutatott értékek az egyes faktorok részskáláin kapott átlagértékek. Tehát például az Ellentmondó célok átlagértéke úgy került kiszámításra, hogy az alsókala tételeire kapott pontszámokat átlagoltuk. A pontszámokat úgy kódoltuk, hogy a magasabb értékek a gondolkodási akadály magasabb jelenlétére, vagyis erősebb sárkányra utaljanak. Az eredményeket a 6. táblázat foglalja össze.

6. táblázat: A tétlenség sárkányainak erőssége a magyar közgondolkodásban (N= 1000)

The strength of the dragons of inaction in Hungarian public opinion (N= 1000,)

	Min.	Max.	Átlag	Szórás
Ellentmondó célok (Elsüllyedt költségek)	1	7	3,49	1,14
Jelképes cselekvés (Korlátozott cselekvés)	1	7	3,25	1,20
Tudáshiány (Korlátozott gondolkodás)	1	7	3,22	1,36
Nincs szükség változásra (Ideológiák)	1	7	2,90	1,18
Személyközi kapcsolatok (Másokkal való összehasonlítás)	1	7	2,34	1,198

Forrás: Saját számítás

Ha az eredmények abszolút értékék tekintjük, optimisták lehetünk, hiszen minden alsókálán a 7-es skálán közepes értéket jelentő 4-es szint alatti ért el a magyar felnőtt lakosságot reprezentáló minta. Vagyis egyik vizsgált „sárkányfajta” sem tűnik legyőzhetetlennek. Ha figyelembe vesszük azt is, hogy a válaszadók majdnem 95 százaléka valamit tenni akar környezetért, talán joggal bízhatunk benne, hogy a személetformáló munkának lehet eredménye a magyar felnőttek körében.

Látható, hogy leginkább az ellentmondó célok sárkányfajta akadályozza a magyar felnőtteket abban, hogy kevésbé környezetszennyező módon éljenek. Ennek az eredménynek az értelmezéséhez érdemes visszautalnunk arra, hogy az elméleti bevezetőben is hangsúlyoztuk: az emberi cselekedeteknek gyakorlatilag soha célja a környezetszennyezés. Ebből logikusan következik, hogy nem is környezetszennyezés csökkentése nehéz az emberek számára, hanem azoknak a céloknak az átgondolása, melyek elérése során sajnálatos módon

környezetszennyezést is okozunk. Ezért kiemelten fontosak azok a megoldások, melyek ugyanazokat a célokat kevesebb környezetszennyezéssel elérhetővé teszik. Tipikusan ilyen az épületek hőszigetelése, mely ugyanakkora hőmérséklet elérését teszi lehetővé, kevesebb energia, így kevesebb környezetszennyezés által.

A második legerősebb sárkánynemzetség címért folyó “versenyben” holtversenyt ért el a jelképes cselekvés és az információhiány, ami viszont arra kell, hogy intsen minket, hogy környezettudatosság növelése kulcsfontosságú. Nem engedhetjük, hogy az emberek abba hitbe ringassák magukat, hogy egy, akár környezetvédelmi szempontból összességében szinte jelentéktelen területen tett lépéssel (mondjuk az elektronikus eszközök esti teljes kikapcsolásával készenléti üzemmód helyett) kipiálhatják környezetvédelmi kötelességeiket. A folyamatosan elérhető legfrissebb tudás birtokában szükséges tájékoztatni a társadalmat arról, hogy mely területeken és hogyan tudnak jelentősebb lépéseket tenni a környezetszennyezés csökkentése érdekében. Fontos ugyanakkor, hogy a tájékoztatás során ne feledkezzünk el a legerősebb sárkányról, az ellentmondó célokról. Olyan üzenetek próbáljunk meg közvetíteni, amely nem pusztán lemondásként kommunikálják a környezet érdekében fontos változásokat, hanem bemutatják az adott cél elérésének környezettudatos alternatíváját is.

A környezetvédelem ügyével kapcsolatban biztató jelnek tekinthetjük, hogy a második leggyengébb sárkánynemzetség a változás szükségességének megkérdőjelezése, míg a leggyengébb sárkánynemzetségnek a személyközi kapcsolatok bizonyultak. Kijelenthető, hogy a magyar felnőttek tudatában vannak annak, hogy a környezet megóvása érdekében változtatni kell szokásaikon, életmódjukon, és úgy érzékelik, hogy ebben a társadalmi közeg sem akadályozza őket.

Következtetések

Eredményeink legfontosabb tanulsága, hogy a magyar lakosság gondolkodásában, mind viselkedéses, mind szándékszinten nagymértékben jelen vannak a környezetvédelem szempontjából kedvező jellemzők. Természetesen ezeket az eredményeinket nagymértékű óvatossággal kell értelmezni, hiszen vizsgálatunk önbevalláson alapult, így sem a jelenlegi viselkedésekről, sem a jelzett szándékok tényleges megvalósulásáról nem adhat teljesen objektív képet. A kérdőívben jelzett jelenlegi és tervezett viselkedések tényleges megvalósulását számtalan tényező befolyásolja, és feltételezhető, hogy egy alapvetően környezetvédelmi kérdésekkel foglalkozó kérdőív kitöltése során a válaszadók a legkörnyezetvédelemből arcukat mutatták.

Mindezen limitáló tényezők mellett fontosnak tartjuk, hogy adataink szerint, ha különböző mértékben is de minden lényeges környezetszennyezési lehetőség területén a magyar lakosság jelentős része nyitott a kedvező irányú viselkedésváltozásra, és saját bevallása szerint nincsenek olyan gátló tényezők, amelyek teljesen ellehetetlenítenék akár jelenlegi környezetvédő cselekedeteiket, akár életmódjuk környezetvédőbbé tételét a közeljövőben. Mindez arra mutat, hogy megfelelő szemléletformálási programokkal, az környezetvédő cselekedeteket ösztönző és szabályozórendszerek fejlesztésével jelentős mértékben csökkenthető a háztartások által okozott környezetterhelés mértéke. Ezek az eredmények hogy a vállalatok lehetséges partnerként tekintsenek fogyasztóikra a társadalmi felelősségvállalási, fenntarthatósági stratégiáik kialakítása során, csökkentsék azt a nézetet, mely szerint a magyar fogyasztók nem nyitottak a környezetvédelmi kérdésekre (lásd pl.: Horváth 2021), Adataink ahhoz is támpontot adnak, hogy melyek azok a területek, ahol akár rövid távon is elképzelhető jelentős viselkedésváltozás (pl. energiatakarékosság), és melyek azok, ahol a lakosság jelenlegi hozzáállásának ismeretében jelenleg inkább alapozó szemléletformálási tevékenységekre van szükség, és jelentős konkrét környezetterhelést csökkentő viselkedésváltozásokra csak hosszabb távon van lehetőség (pl. étkezés). További kutatásokat igényel annak pontos meghatározása, hogy mely területekre a

lakosság mely rétegei nyitottabbak, és annak meghatározása, hogyan növelhető az emberek környezetvédő cselekedete iránti nyitottsága.

Köszönetnyilvánítás

„A kutatás a European Climate Foundation támogatásával valósult meg.”

Irodalomjegyzék

- BENEDEK, J. (2021). Fenntartható fejlődés: banális metaforától korunk meghatározó területfejlesztési paradigmájáig. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 18(3), pp. 4-14. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2021.39>
- BRICK, C. - LEWIS, G. J. (2014). Unearthing the “Green” Personality. *Environment and Behavior*, 48(5), 4. [doi:10.1177/0013916514554695](https://doi.org/10.1177/0013916514554695)
- GIFFORD, R. (2011). The dragons of inaction: Psychological barriers that limit climate change mitigation and adaptation. *American Psychologist*, 66(4), 290–302. <https://doi.org/10.1037/a0023566>
- HORVÁTH, D. D. (2021). Analysis of factors hindering the adoption of Corporate Social Responsibility activities in Hungary based on the results of Hungarian empirical researches. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 18(3), pp. 85-93. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2021.7>
- KLÖCKNER, C. A. (2013). A comprehensive model of the psychology of environmental behaviour - A meta-analysis. *Global environmental change*, 23(5), pp. 1028-1038. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.05.014>
- KOTHE, E. J. - LING, M. - NORTH, M. - KLAS, A. - MULLAN, B. A. - NOVORADOVSKAYA, L. (2019). Protection motivation theory and pro-environmental behaviour: A systematic mapping review. *Australian Journal of Psychology*, 71(4), pp. 411-432. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12271>
- LACROIX, K. - GIFFORD, R. - CHEN, A. (2019) Developing and validating the Dragons of Inaction Psychological Barriers (DIPB) scale. *Journal of Environmental Psychology*, 63, pp. 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2019.03.001>
- LAVELLE, M. J. - RAU, H. - FAHY, F. (2015). Different shades of green? Unpacking habitual and occasional pro-environmental behavior. *Global Environmental Change*, 35, 368-378. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2015.09.021>
- LEE, E.-Y. - KHAN, A. (2020). Prevalence and Clustering Patterns of Pro-Environmental Behaviors among Canadian Households in the Era of Climate Change. *Sustainability*, 12(19), 8218. <https://doi.org/10.3390/su12198218>
- LYNN, P. (2014). Distinguishing dimensions of pro-environmental behaviour, *ISER Working Paper Series*, No. 2014-19, University of Essex, Institute for Social and Economic Research (ISER), Colchester
- MÓNUS, F. (2020). Environmental perceptions and pro-environmental behavior—comparing different measuring approaches. *Environmental Education Research*, 27(1), 25. <https://doi.org/10.1080/13504622.2020.1842332>
- NAGY, Sz. (2017). *A Környezettudatos magatartás és annak önértékelése Magyarországon*. In: „Mérleg és Kihívások” X. Nemzetközi Tudományos Konferencia. Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Miskolc-Egyetemváros., 215-225.
- SZILÁGYI-CSÜLLÖG, M. - DANCSIK, A. - KISS, O. (2021). „A divat egy korszak lenyomata” - A fenntartható divat fogyasztói elfogadása a COVID-19 járvány után. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 18(3), 36-63. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2021.41>
- URIEN, B., - KILBOURNE, W. (2010). Generativity and self-enhancement values in eco-friendly behavioral intentions and environmentally responsible consumption behavior. *Psychology and Marketing*, 28(1), 22. <https://doi.org/10.1002/mar.20381>